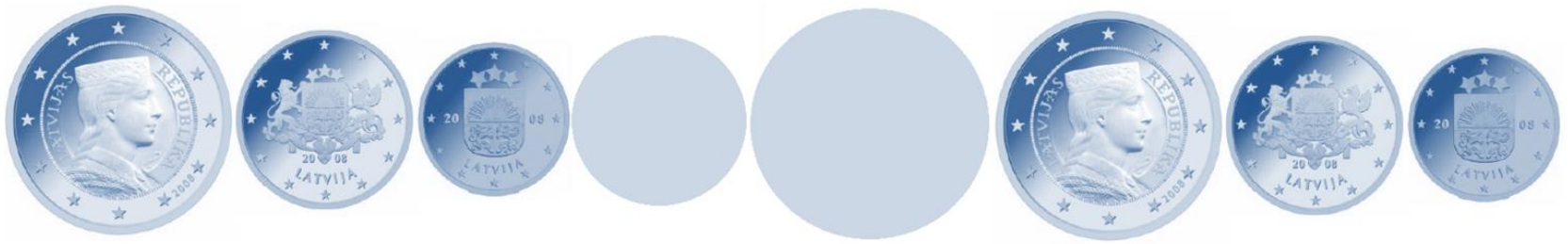

Valsts ieņēmumu
dienests

Darba algas nodokļu plaisa vispārējā nodokļu režīmā strādājošiem ("aplokšņu" alga)

2019.gads

1.sadaļa. Pētījuma būtība

Valsts ieņēmumu
dienests

Kas ir nodokļu plaisa?

Nodokļu plaisa (angl. *tax gap*) ir nedeklarētās un deklarētās, bet nesamaksātās nodokļu summas attiecība pret potenciālo nodokļu masu, kas tiktu aprēķināta un iekasēta ar nosacījumu, ka visi nodokļu maksātāji pilnā apmērā izpilda savas nodokļu saistības.

Valsts ieņēmumu
dienests

Kāpēc tiek novērtēta nodokļu plaisa?

Nodokļu plaisas apmērs un tās samazinājums ir viens no galvenajiem VID stratēģijas rezultatīvajiem rādītājiem.

Nodokļu plaisas lieluma analīzi izmanto, lai:

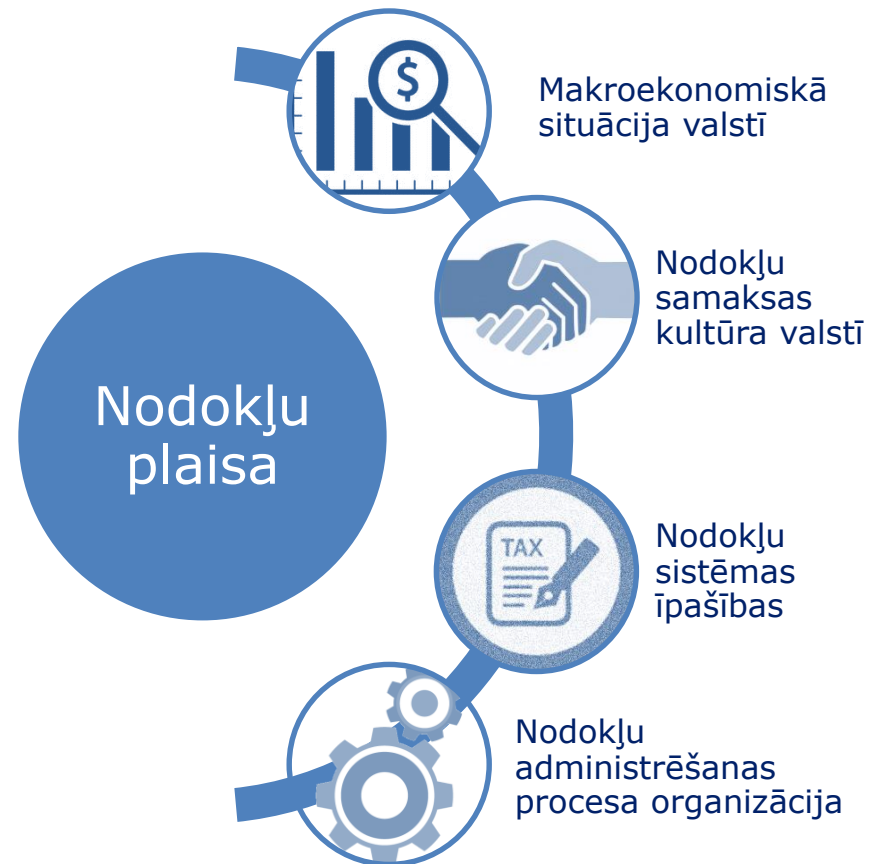
- novērtētu kopējās tendences nodokļu maksātāju brīvprātīgas pakļaušanās līmeņa attīstībā;
- novērtētu izvairīšanās no nodokļu maksāšanas apjomu;
- efektīvi pārvaldītu ar nodokļu pakļaušanos saistītus riskus.

Valsts ieņēmumu
dienests

Kādi faktori ietekmē nodokļu plaisu?

Ārvalstu nodokļu administrāciju nodokļu plaisu dinamikas novērojumi liecina, ka nodokļu plaisas apmērs lielā mērā ir atkarīgs no nodokļu likmju un citu nodokļu sistēmas elementu izmaiņām, kā arī makroekonomiskās situācijas valstī. Tādējādi secināms, ka nodokļu plaisas apmērs raksturo ne tikai nodokļu administrācijas spēju samazināt nodokļu nemaksāšanas līmeni valstī, bet zināmā mērā raksturo arī vidi, kurā darbojas nodokļu administrācija.

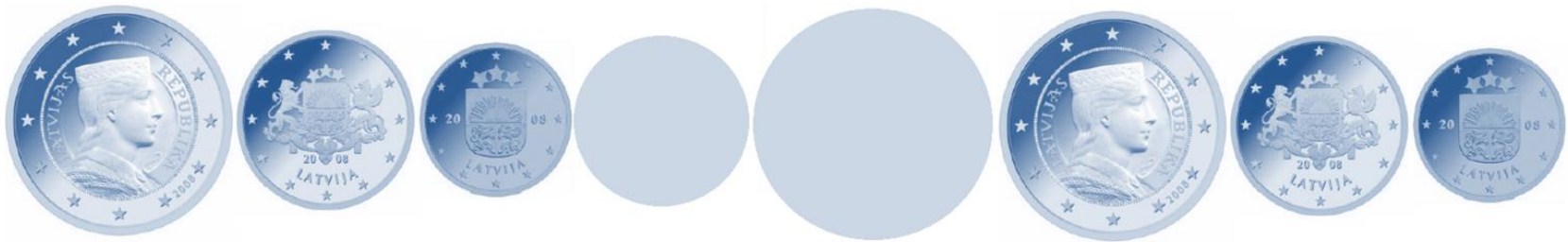

Valsts ieņēmumu
dienests

Konkrētā pētījuma ierobežojumi

- Pētījums veikts, pamatojoties uz nodokļu pārskatu datu analīzi, tādējādi tajā nav iekļauti nodokļu zaudējumi no nelegālās nodarbinātības.
- Pētījums neatspoguļo “aplokšņu” algas parādību mikrouzņēmumu nodokļa (MUN) maksātāju vidū. Par MUN maksātāju nedeklarēto darba samaksu VID veic atsevišķu pētījumu.
- Pētījuma ietvaros nav pārbaudīta darba samaksas ticamība valsts pārvaldes un sabiedriskā labuma organizāciju sektorā.
- Pētījumā uzmanība veltīta darba algas deklarēšanas pilnīgumam, neanalizējot iemaksai aprēķināto nodokļu samaksas aspektu. Iemaksai aprēķināto nodokļu summu samaksas disciplīnas aspekts tiek apskatīts nodokļu plaisu apkopjošās publikācijās.

2.sadaļa. “Aplokšņu” algas plaisas apmērs

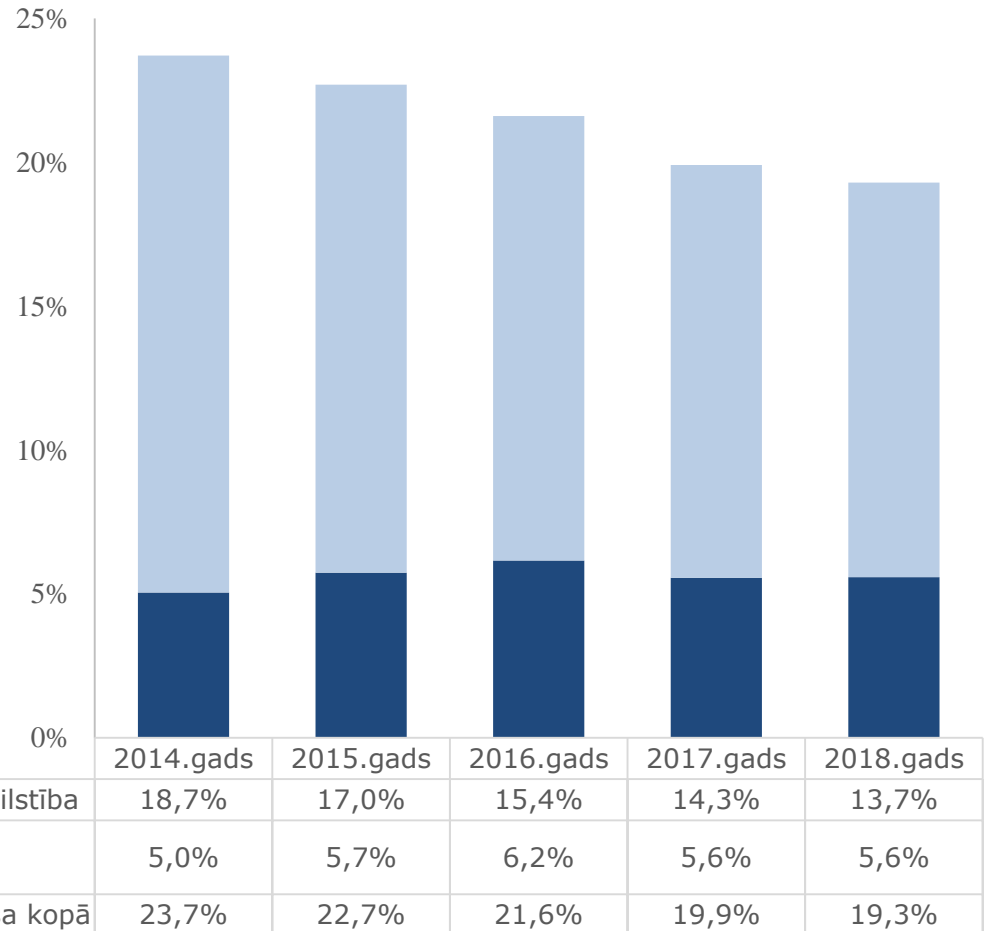

Valsts ieņēmumu
dienests

Nedeklarētās darba algas īpatsvars kopējos potenciālajos darba ienākumos (1/2)

2018.gadā nedeklarētās darba algas īpatsvars komercsektorā veidoja 19,3%, un, salīdzinot ar 2017.gadu, tas ir samazinājies par 0,6 procentpunktiem.

2018.gadā vērojamas pozitīvas izmaiņas darba ienākumu nedeklarēšanas uzvedībā, kad samazinās zaudējumu no nedeklarētām darba stundām īpatsvars un zaudējumu no nedeklarētiem darba ienākumiem īpatsvars.

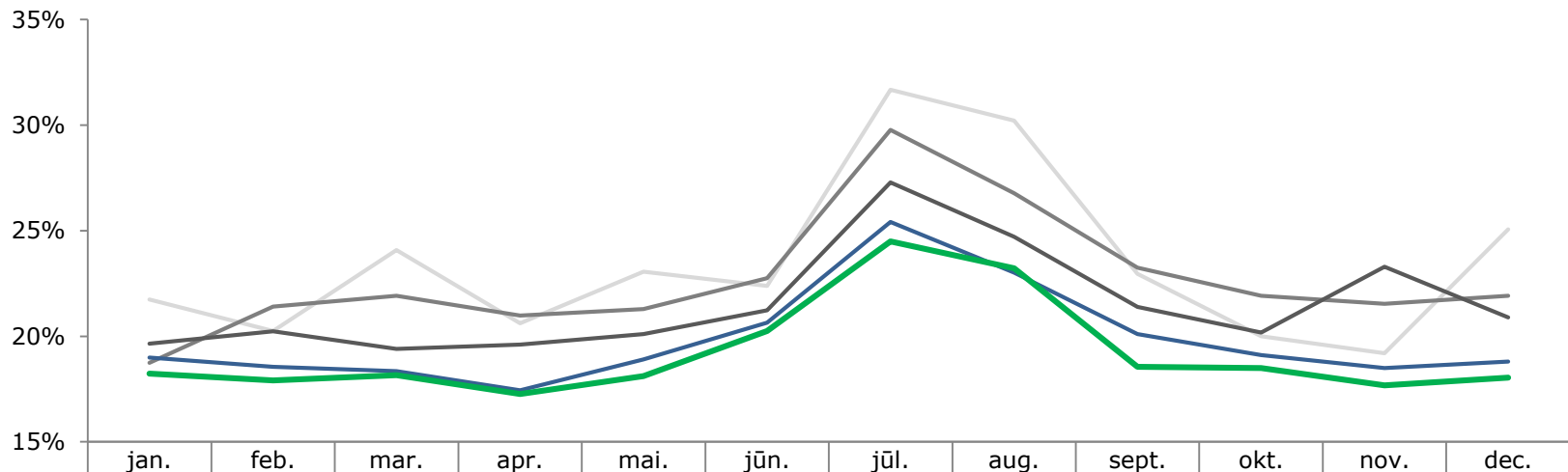

Valsts ieņēmumu dienests

Nedeklarētās darba algas īpatsvars kopējos potenciālajos darba ienākumos (2/2)

2018.gadā (līdzīgi iepriekšējiem gadiem) nedeklarētie darba algas ienākumi (sezonālie ienākumi) pieaug vasaras periodā. Nedeklarēto ienākumu pieaugumu vasaras mēnešos nosaka darba vietu skaita pieaugums ar vidējās stundu tarifa likmes neatbilstību reģionā esošo profesiju atalgojuma līmenim.

	jan.	feb.	mar.	apr.	mai.	jūn.	jūl.	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
— 2014.gads	21,7%	20,2%	24,1%	20,6%	23,1%	22,4%	31,7%	30,2%	22,9%	20,0%	19,2%	25,1%
— 2015.gads	18,7%	21,4%	21,9%	21,0%	21,3%	22,8%	29,8%	26,8%	23,3%	21,9%	21,5%	21,9%
— 2016.gads	19,6%	20,2%	19,4%	19,6%	20,1%	21,2%	27,3%	24,7%	21,4%	20,2%	23,3%	20,9%
— 2017.gads	19,0%	18,6%	18,3%	17,4%	18,9%	20,6%	25,4%	23,0%	20,1%	19,1%	18,5%	18,8%
— 2018.gads	18,2%	17,9%	18,2%	17,3%	18,1%	20,2%	24,5%	23,2%	18,5%	18,5%	17,7%	18,0%

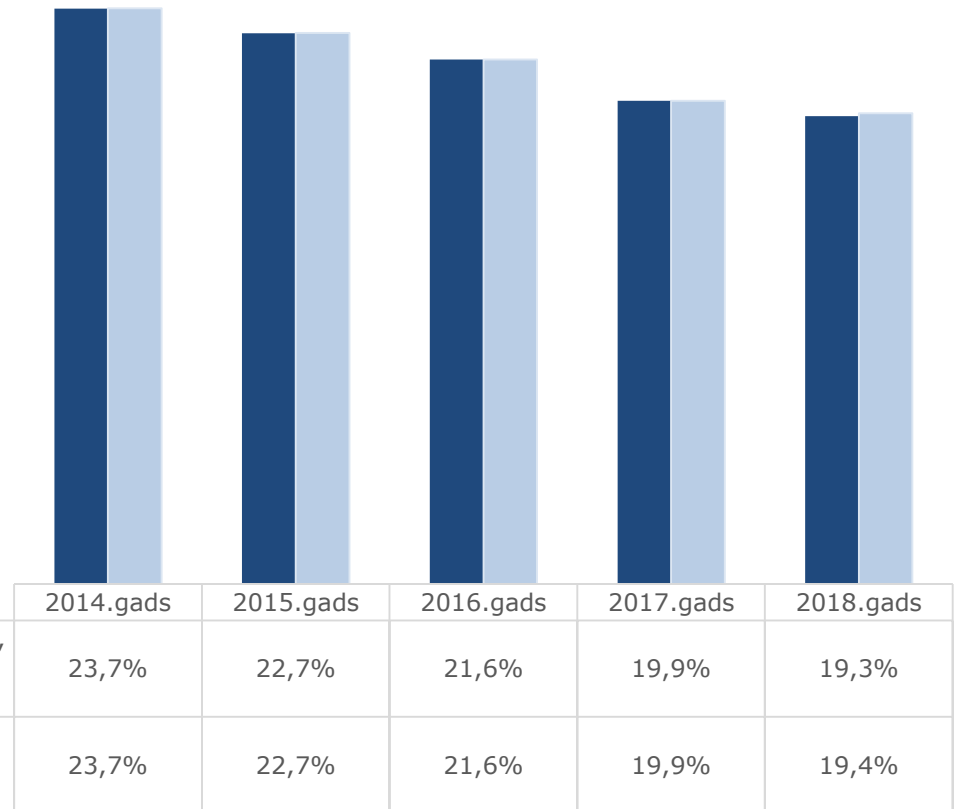

Valsts ieņēmumu
dienests

Nodokļu zaudējumi no kopējiem potenciāliem IIN un VSAOI ieņēmumiem

2018.gadā (salīdzinot ar 2017.gadu):

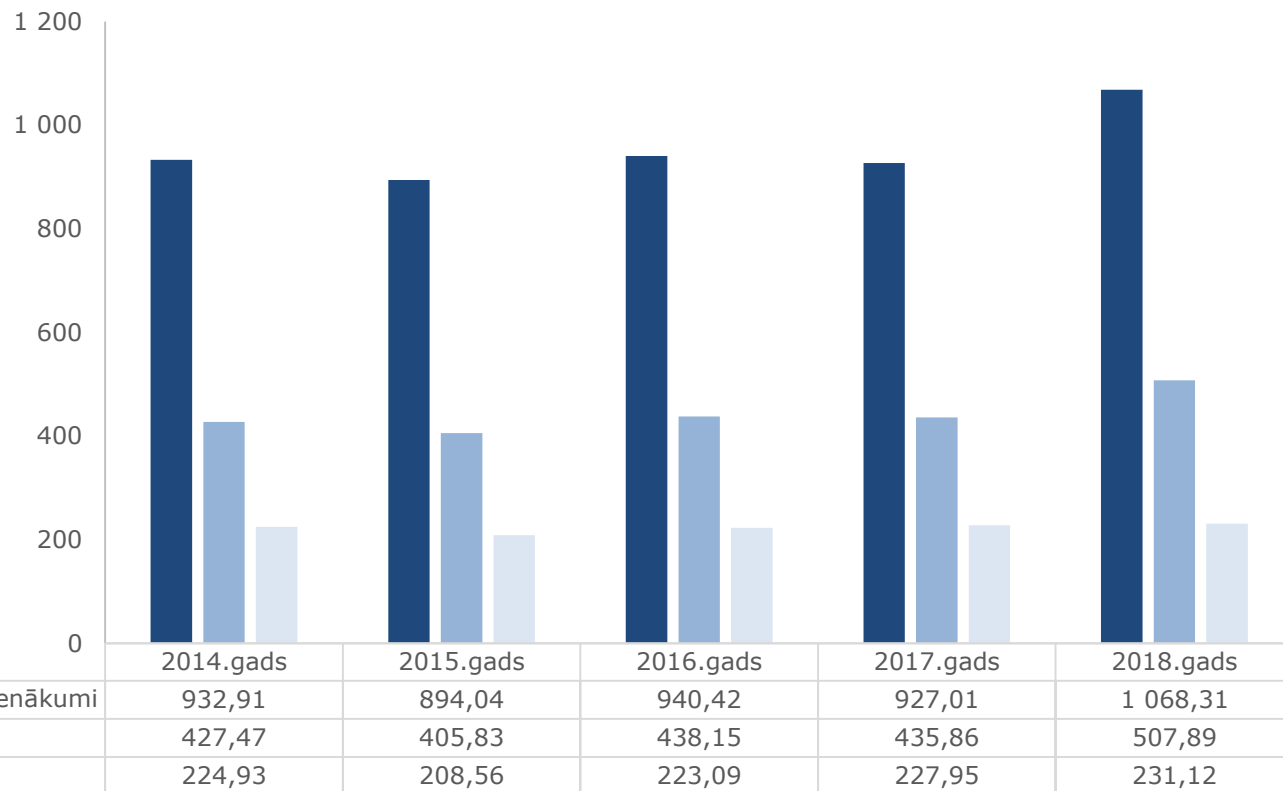
- valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu (VSAOI) plaisa ir samazinājusies par 0,6 procentpunktiem;
- iedzīvotāju ienākumu nodokļa (IIN) plaisa ir samazinājusies par 0,5 procentpunktiem.

Valsts ieņēmumu
dienests

Kopējie zaudējumi no "aplokšņu" algām, milj. EUR

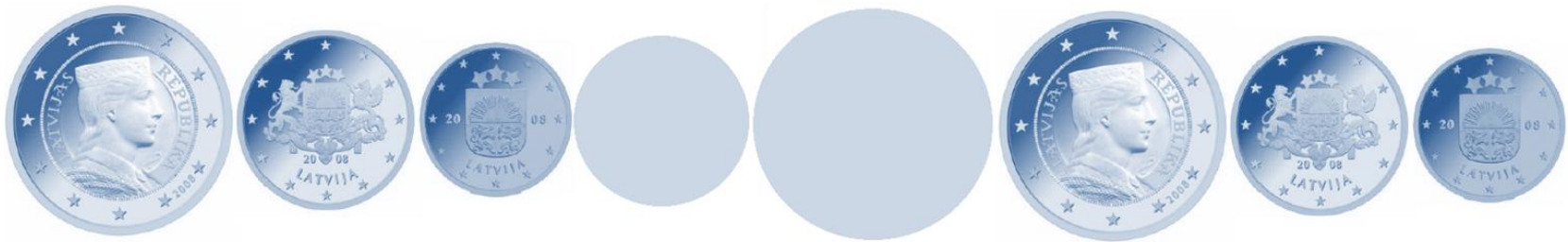

Valsts ieņēmumu
dienests

Nozares ar lielāko "aplokšņu" algu apmēru komercsektorā

NACE 2. red. kods	NACE 2.red. nosaukums	2017.gads				2018.gads				"Aplokšņu" algu izmaiņas 2018.gadā, salīdzinot ar 2017.gadu
		Nedeklarētā alga bruto kopā, tūkst. EUR	VSAOI zaudējumi no nedeklarētās algas, tūkst. EUR	IIN zaudējumi no nedeklarētās algas, tūkst. EUR	Nedeklarēto darba algas ienākumu īpatsvars, %	Nedeklarētā alga bruto kopā, tūkst. EUR	VSAOI zaudējumi no nedeklarētās algas, tūkst. EUR	IIN zaudējumi no nedeklarētās algas, tūkst. EUR	Nedeklarēto darba algas ienākumu īpatsvars, %	
47	Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	152 348,21	51 506,97	26 936,92	22,43%	159 632,11	55 683,35	25 289,07	21,61%	-0,81%
46	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	111 491,60	37 693,81	19 713,01	20,80%	117 247,31	40 898,56	18 574,43	20,22%	-0,58%
49	Sauszemes transports un caurujvadu transports	82 562,51	27 913,28	14 598,01	25,98%	86 998,06	30 346,92	13 782,31	24,99%	-0,99%
43	Specializētie būvdarbi	45 592,82	15 414,27	8 061,34	28,65%	52 402,26	18 279,12	8 301,62	27,53%	-1,12%
62	Datorprogrammēšana, konsultēšana un saistītas darbības	44 193,55	14 941,22	7 813,93	17,11%	50 506,72	17 617,91	8 001,32	16,34%	-0,77%
41	Ēku būvniecība	44 524,11	15 052,94	7 872,38	23,98%	50 119,97	17 483,00	7 940,05	22,18%	-1,80%
45	Automobiļu un motociklu vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība un remonts	45 257,37	15 300,90	8 002,03	27,28%	47 611,86	16 608,11	7 542,71	26,31%	-0,97%
16	Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana	43 023,33	14 545,57	7 607,03	19,05%	46 160,15	16 101,72	7 312,73	18,45%	-0,61%
68	Operācijas ar nekustamo īpašumu	43 027,58	14 547,03	7 607,78	30,69%	45 841,26	15 990,49	7 262,22	29,25%	-1,44%
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	37 113,21	12 547,44	6 562,05	24,98%	40 616,92	14 168,12	6 434,57	24,32%	-0,66%
56	Ēdināšanas pakalpojumi	38 137,33	12 893,73	6 743,12	23,56%	40 578,14	14 154,59	6 428,43	21,93%	-1,63%
52	Uzglabāšanas un transporta palīgdarbības	36 276,31	12 264,53	6 414,07	19,50%	38 848,07	13 551,10	6 154,35	19,14%	-0,36%

3.sadaļa.

“Aplokšņu” algas saņēmēju demogrāfiskais un ekonomiskais profils

Valsts ieņēmumu
dienests

“Aplokšņu” algas saņēmēju profilēšana

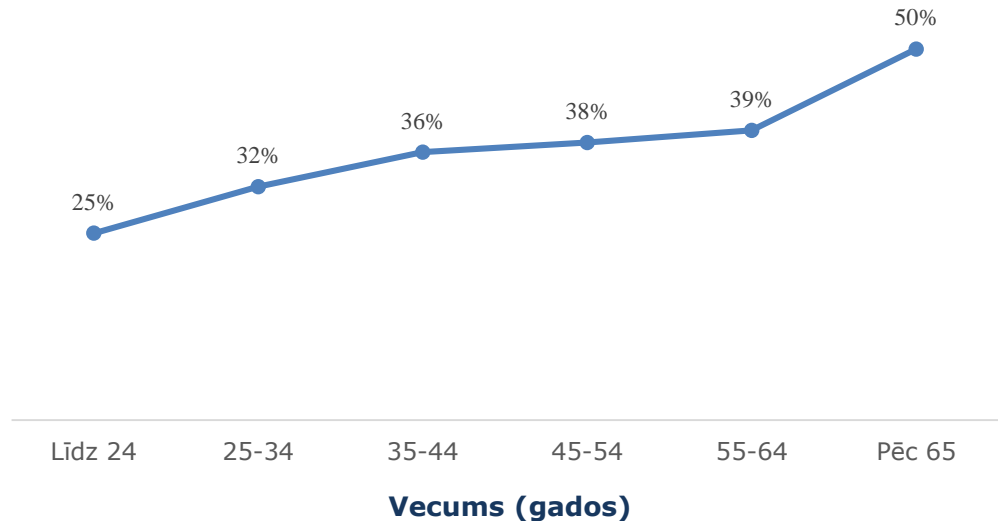
“Aplokšņu” algas saņēmēju profilēšanai ir izvēlētas darbavietas, kuras atbilst šādiem nosacījumiem:

- kopējā plaisa ir lielāka par 100 EUR mēnesī;
- regularitāte ir pieci vai vairāk mēneši.

Komercsektorā nodarbinātajām personām kopumā identificēts 35% “aplokšņu” algas saņemšanas risks.

Pieaugot vecumam, pieaug arī “aplokšņu” algas risks. Lielākais īpatsvars novērojams darba ņēmējiem, kuru vecums pārsniedz 65 gadus.

“Aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvars attiecībā pret konkrētās vecuma grupas darba ņēmēju skaitu (komercsektorā)

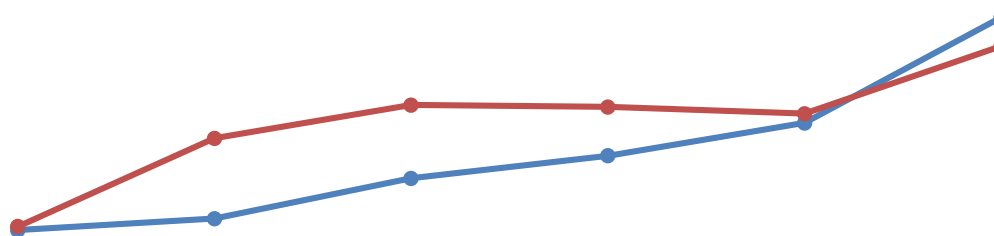

Valsts ieņēmumu
dienests

“Aplokšņu” algas saņēmēju dinamika pēc dzimuma un vecuma

“Aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvars pret konkrētās vecuma grupas darba ņēmēju skaitu komercsektorā sadalījumā pēc dzimuma

	Līdz 24	25-34	35-44	45-54	55-64	Pēc 65
—●— Sievietes	13%	13%	16%	17%	19%	26%
—●— Vīrieši	13%	18%	20%	20%	20%	24%

Vecumā no 25 līdz 54 gadiem “aplokšņu” algas saņemšanas risks vīriešiem ir lielāks nekā sievietēm.

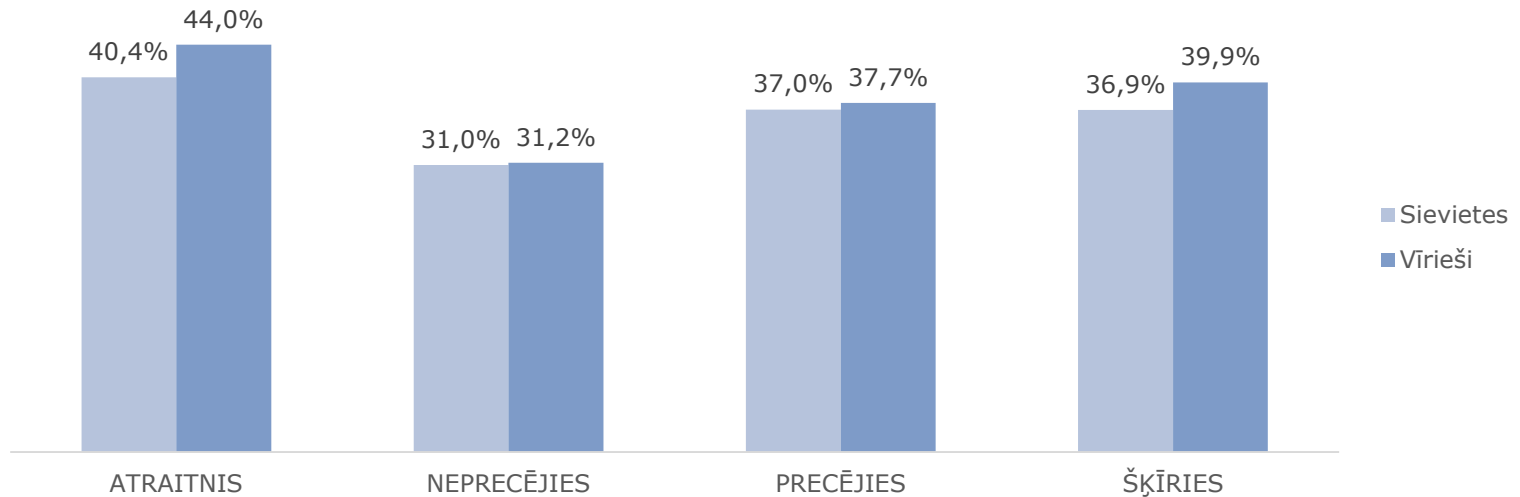
Dzimumam nav izteikta nozīme jauniešu vidū līdz 24 gadiem un tuvojoties pensijas vecumam (no 55 gadiem).

Valsts ieņēmumu
dienests

“Aplokšņu” algas saņēmēju dinamika pēc dzimuma un ģimenes stāvokļa

“Aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvars attiecībā pret kopējo darba ņēmēju skaitu komercsektorā sadalījumā pēc dzimuma un ģimenes stāvokļa

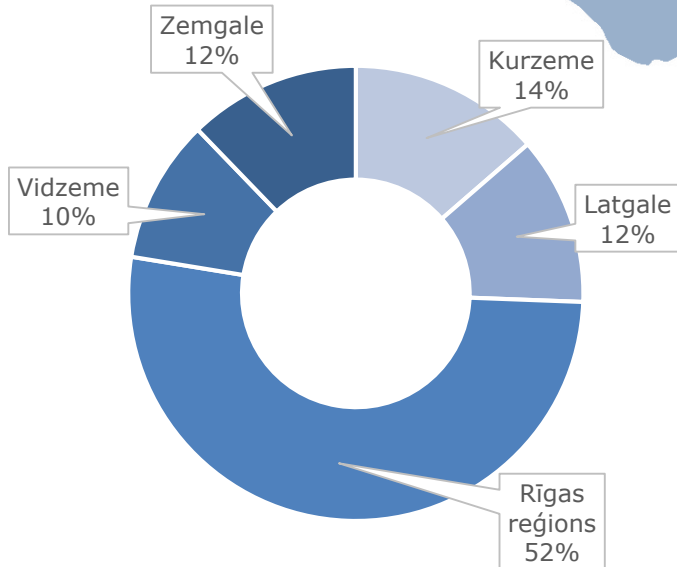
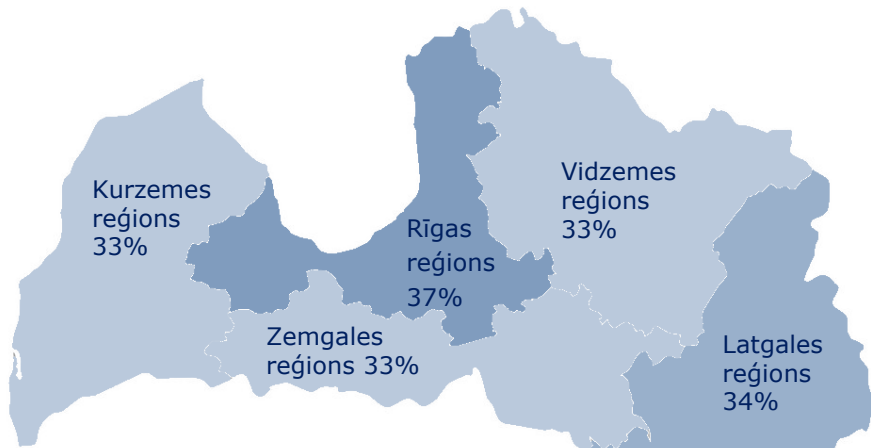
Lielākais “aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvars ir atraitņiem neatkarīgi no darba ņēmēja dzimuma.

Valsts ieņēmumu
dienests

“Aplokšņu” algas saņēmēju sadalījums pa reģioniem

Kopumā “aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvara sadalījums (attiecībā pret kopējo darba ņēmēju skaitu reģionā) pa reģioniem ir vienmērīgs.

Rīgas reģionā ir vislielākais “aplokšņu” algas saņēmēju īpatsvars – 37%.

“Aplokšņu” algas saņēmēju sadalījums rāda, ka Rīgas reģionā ir vislielākais “aplokšņu” algas saņēmēju skaits, jo Latvijas darba tirgus sadalīts neproporcionāli un dominējošais darba vietu skaits ir Rīgas reģionā.

Valsts ieņēmumu
dienests

Biežāk konstatētās "aplokšņu" algas saņēmēju profesijas

Nr. p.k.	Profesijas nosaukums	Vidējā "aplokšņu" alga mēnesī, EUR	DŅ skaits ar "aplokšņu" algas riska pazīmi
1.	Mazumtirdzniecības veikala pārdevējs	259	8649
2.	Kravas automobiļa vadītājs	351	8150
3.	Apkopējs	255	6453
4.	Palīgstrādnieks	261	4903
5.	Pārdevējs konsultants	346	3656
6.	Vadītājs/direktors/ģenerāldirektors/pārvaldnieks/prezidents/viceprezidents/izpilddirektors/priekšsēdētājs/priekšnieks/ģenerālsekretārs	778	3501
7.	Valdes vadītājs /priekšsēdētājs	689	3430
8.	Pavārs	332	2970
9.	Sētnieks	268	2437
10.	Vadītājs/direktors/pārvaldnieks (komercpakalpojumu jomā)	597	2317
11.	Projekta vadītājs	904	2244
12.	Galvenais grāmatvedis	703	2210
13.	Grāmatvedis (ceturtā līmeņa kvalifikācija)	484	2082
14.	Būvstrādnieks	364	2042
15.	Programmētājs	1285	2009
16.	Automobiļa vadītājs	379	1812
17.	Autoatslēdznieks	391	1734
18.	Vilcējautomobiļa vadītājs	294	1676
19.	Informācijas ievadišanas operators	451	1662
20.	Klientu apkalpošanas speciālists	532	1651
21.	Apsargs	320	1620
22.	Ceha strādnieks	446	1447
23.	Traktortehnikas vadītājs	417	1434
24.	Biroja administrators	479	1421
25.	Vecākais grāmatvedis	551	1385

*Dati ranžēti pēc darba ņēmēju skaita ar "aplokšņu" algas pazīmi

Valsts ieņēmumu

“Aplokšņu” algas saņēmēju sadalījums pēc profesiju pamatgrupas (2/2)

Profesijas pamatgrupas kods	Profesijas pamatgrupas nosaukums	Darba ņēmēju skaits, kuriem nav “aplokšņu” algas risks	Darba ņēmēju skaits ar “aplokšņu” algas risku	“Aplokšņu” algas riska īpatsvars
1	2	3	4	5 (4/3*%)
1	Vadītāji	45 255	38 883	46%
2	Vecākie speciālisti	63 463	28 230	31%
3	Speciālisti	69 506	29 862	30%
4	Kalpotāji	41 787	15 990	28%
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	109 668	30 982	22%
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	4 965	2 001	29%
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	79 406	29 966	27%
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	64 053	25 567	29%
9	Vienkāršās profesijas	110 102	29 926	21%
Kopā		591 543	228 069	28%

Minētie dati atspoguļo darba ņēmējus (sadalījumā pēc profesiju pamatgrupas) ar “aplokšņu” algas riska pazīmi pret visiem darba ņēmējiem konkrētajā profesiju pamatgrupā.

Vadītāju profesiju amati ar visaugstāko darba ņēmēju skaitu, kuriem konstatēts “aplokšņu” algas risks:

- 1) valdes loceklis;
- 2) vadītājs/direktors/ģenerāldirektors/pārvaldnieks/prezidents/viceprezidents/izpilddirektors/priekšsēdētājs/priekšnieks/ģenerālsekretārs;
- 3) valdes vadītājs/priekšsēdētājs;
- 4) galvenais grāmatvedis;
- 5) vadītājs/direktors/pārvaldnieks (komercpakalpojumu jomā).

Valsts ieņēmumu
dienests

“Aplokšņu” algas saņēmēju ienākumu avoti, neskaitot atalgojumu (1/3)

Profesijas pamatgrupas kods	Profesijas pamatgrupas nosaukums	Darba ņēmēji ar “aplokšņu” algas riska pazīmi	Darba ņēmēju skaits, kuri saņem no darba devēja ne tikai darba ienākumus	Darba ņēmēju īpatsvars (%), kuri saņem citus ienākumus (neskaitot atalgojumu)
1	2	3	4	5 (4/3*%)
1	Vadītāji	38 883	4 330	11,1%
2	Vecākie speciālisti	28 229	2 315	8,2%
3	Speciālisti	29 860	732	2,5%
4	Kalpotāji	15 990	135	0,8%
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	30 983	125	0,4%
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	2 001	17	0,8%
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	29 966	152	0,5%
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	25 534	107	0,4%
9	Vienkāršās profesijas	29 926	38	0,1%
Kopā		231 372	7 951	3,4%

Minētie dati atspoguļo darba ņēmējus (sadalījumā pēc profesiju pamatgrupas), kuriem ir identificēts “aplokšņu” algas risks, un to darba ņēmēju īpatsvaru, kuri saņem arī citus ienākumus, piemēram, dividendes, stipendijas un ienākumus no intelektuālā īpašuma. Kopumā šo darba ņēmēju īpatsvars ir 3,4%.

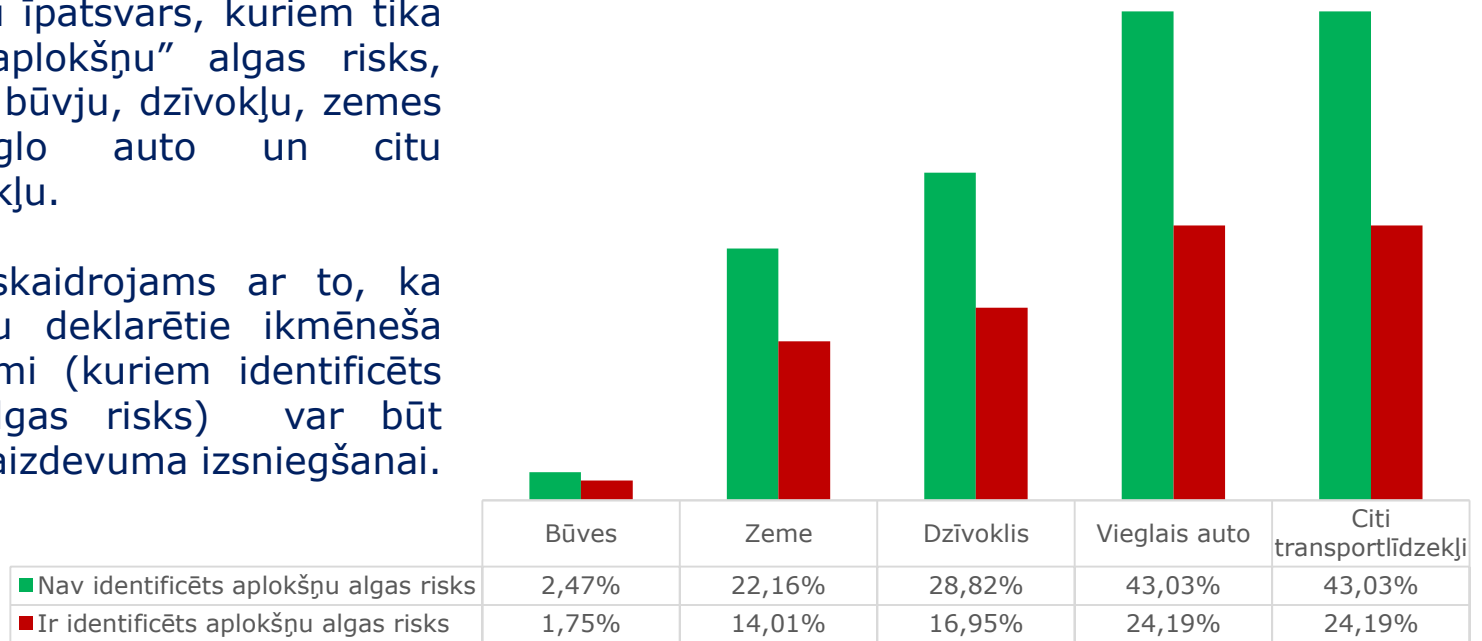

Valsts ieņēmumu
dienests

Īpašumā esošo būvju, zemes gabalu, dzīvokļu, vieglo auto un citu transportlīdzekļu īpatsvars

Darba ņēmēju īpatsvars, kuriem tika identificēts "aplokšņu" algas risks, pieder mazāk būvju, dzīvokļu, zemes gabalu, vieglo auto un citu transportlīdzekļu.

Novērojums skaidrojams ar to, ka darba ņēmēju deklarētie ikmēneša darba ienākumi (kuriem identificēts "aplokšņu" algas risks) var būt nepietiekami aizdevuma izsniegšanai.

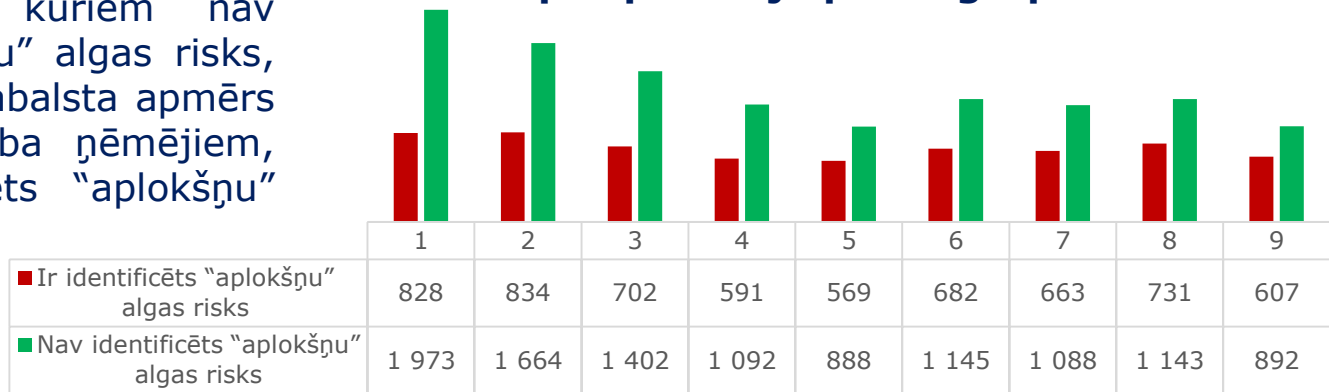

Valsts ieņēmumu dienests

VSAA pabalstu saņēmēju īpatsvars un pabalsta apmērs sadalījumā pēc profesiju pamatgrupām

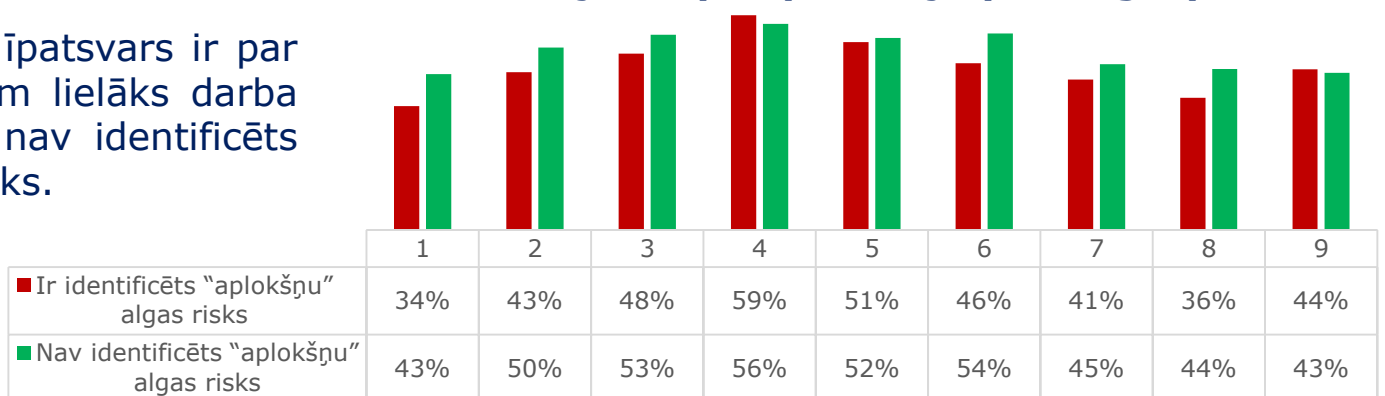
Darba ņēmējiem, kuriem nav identificēts "aplokšņu" algas risks, VSAA izmaksātais pabalsta apmērs ir lielāks nekā darba ņēmējiem, kuriem ir identificēts "aplokšņu" algas risks.

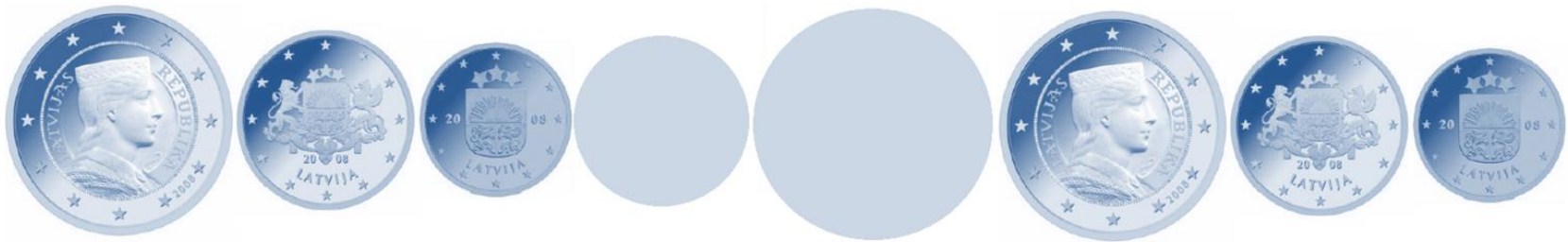
VSAA pabalsta apmērs gadā (EUR) sadalījumā pēc profesiju pamatgrupām

Pabalstu saņēmēju īpatsvars ir par 5% procentpunktiem lielāks darba ņēmējiem, kuriem nav identificēts "aplokšņu" algas risks.

VSAA pabalstu saņēmēju īpatsvars sadalījumā pēc profesiju pamatgrupām

4.sadaļa.

Plaisas aprēķina metodoloģija

Valsts ieņēmumu
dienests

Metodes būtība

Ņemot vērā, ka darba samaksa ir atkarīga no nodarbināto profesijas un nostrādātā laika, ar mikrometodes palīdzību tiek novērtēta katras darba vietas atbilstība divām darba samaksas komponentēm:

- vidējai stundas tarifa likmei noteiktai profesijai noteiktā plānošanas teritorijā;
- vidējam darba stundu skaitam analizētajā profesijā.

Ja minētajām komponentēm veidojas būtiska neatbilstība nozares vidējam lielumam, darba vietai tiek identificēta nodokļu plaisa.

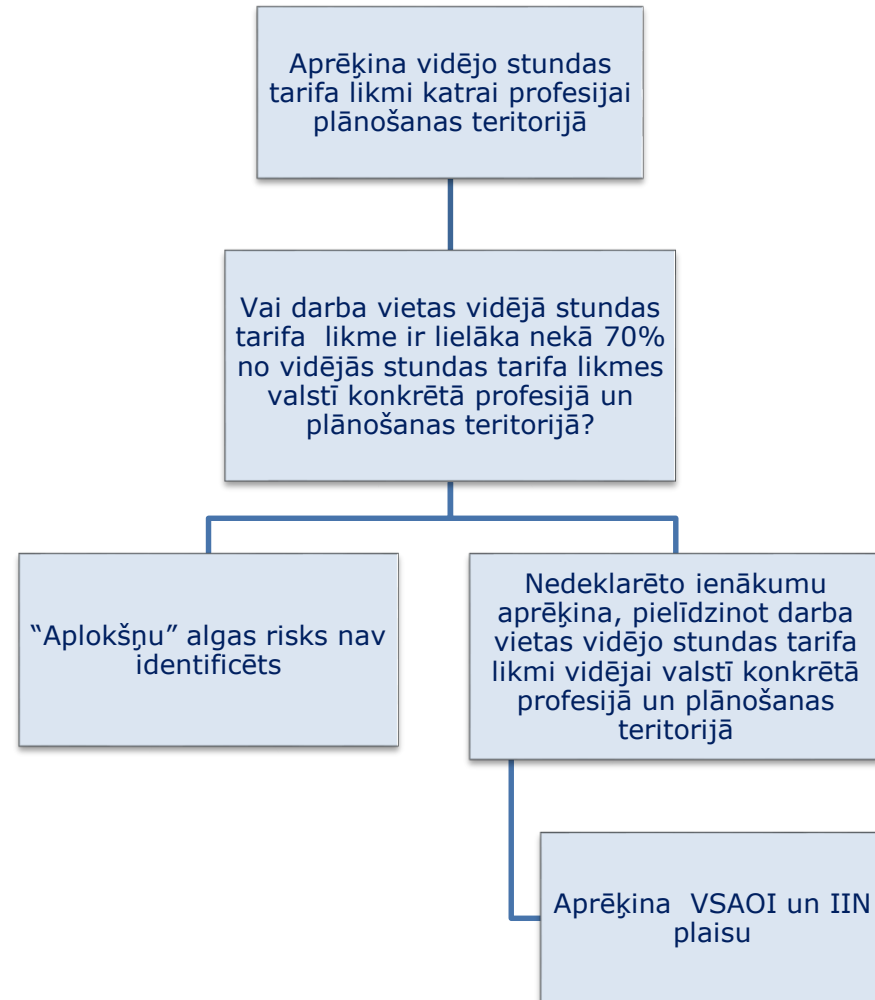
Valsts ieņēmumu dienests

Plaisa, kas veidojas no darba vietas vidējās stundas tarifa likmes neatbilstības

Analīzei tiek izmantoti dati no darba devēju ziņojumiem un ziņām par darba ņēmējiem atsevišķā mēnesī. Analīzei tiek iegūti šādi dati:

- darba devēja reģistrācijas kods;
- darba ņēmēja reģistrācijas kods;
- darba devēja administratīvās teritorijas un teritoriālās vienības klasifikatora (ATVK) kods;
- darba devēja pamatdarbības *NACE* klasifikatora kods;
- darba ņēmēja nostrādātās darba stundas;
- darba ņēmēja gūto ienākumu summa;
- darba ņēmēja profesijas kods.

Analīzei tiek izmantoti dati tikai par tām darba vietām, kurām ir dati par visiem trim rādītājiem: ienākumu summa, kas ir lielāka par nulli, nostrādāto stundu skaits, kas ir lielāks par nulli, un informācija par profesijas kodu.

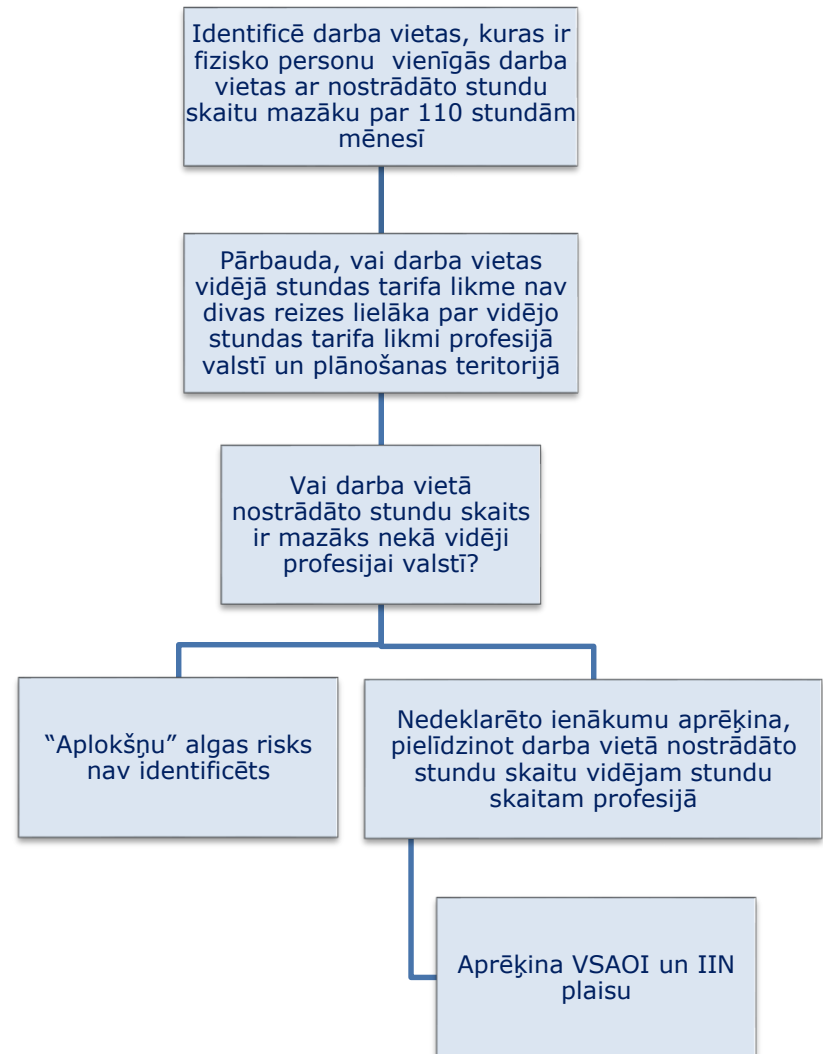

Valsts ieņēmumu
dienests

Plaisa, kas veidojas no darba vietā nostrādāto stundu neatbilstības

Nodokļu plaisa, kas veidojas no darba vietā nostrādāto stundu neatbilstības, tiek aprēķināta visām darba vietām, kas atbilst visiem četriem šādiem nosacījumiem:

- darba vieta ir fiziskās personas vienīgā darba vieta;
- darba vietā nostrādāto stundu skaits mēnesī ir mazāks par 110 stundām;
- darba vietai piemērotā stundas tarifa likme nav divas reizes lielāka par vidējo stundas tarifa likmi valstī konkrētajā profesijā un plānošanas teritorijā;
- darba vietā nostrādāto stundu skaits ir mazāks par valstī vidējo stundu skaitu profesijai.

Valsts ieņēmumu
dienests

Kā nedeklarēto ienākumu summu pārvērš VSAOI un IIN zaudējumos?

Nedeklarētiem ienākumiem piemērojama tā pati efektīvā VSAOI likme, kas analīzes mēnesī novērota deklarētiem ienākumiem

- Ar VSAOI apliekamais objekts ir visu nedeklarēto ienākumu summa.
- VSAOI likme lielākoties ir atkarīga no nodarbinātajiem piemērotajiem sociālās apdrošināšanas veidiem, kas savukārt ir atkarīgi no darba ņēmēja statusa (piemēram, pensionārs, invalīds, pašnodarbinātā persona). Ņemot vērā, ka VID rīcībā nav informācijas, ka kādai atsevišķai darba ņēmēju kategorijai būtu īpaši izplatīta ienākumu nedeklarēšanas parādība, tiek pieņemts, ka darba ņēmēju struktūra nedeklarētiem ienākumiem ir līdzīga deklarēto ienākumu darba ņēmēju struktūrai.

Nedeklarētiem ienākumiem ir piemērojama nomināla (normatīvajā aktā noteiktā) IIN likme

- Ar IIN apliekamais objekts ir nedeklarēto ienākumu summas un VSAOI plaisas darba ņēmēja daļas starpība.
- Tiek pieņemts, ka nedeklarētos ienākumus izmaksā papildus deklarētiem ienākumiem, kuriem ir piemēroti visi atvieglojumi (piemēram, neapliekamais minimums un atvieglojumi par apgādībā esošām personām), tādējādi, nosakot IIN plaisu, tiek izmantota IIN nominālā likme.

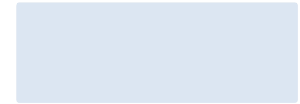
Valsts ieņēmumu
dienests

Metodes priekšrocības un trūkumi

Metode var sniegt operatīvu informāciju par iespējamo "aplokšņu" algu apmēru un attīstības dinamiku.

Metode var sniegt detalizētu informāciju par "aplokšņu" algas parādības izplatību dažādās nozarēs, profesijās, plānošanas teritorijās utt.

Metode neatspoguļo zaudējumus, kas veidojas no nelegālās nodarbinātības.

Metode atspoguļo IIN un VSAOI zaudējumus no vienīgā ienākumu veida – darba algas.

Metodei ir būtiski precīzi dati par nodarbināto profesijām.

Metodi nevar piemērot taksācijas periodiem, par kuriem nodokļu maksātājs nav deklarējis profesijas.

Metode tikai daļēji ņem vērā faktorus, kuriem nav finanšu rakstura, bet kuri ietekmē darbinieka lēmumu par darba vietas izvēli.